

# Interjú Prof. dr. Botos Katalinnal<sup>1</sup>

Grébel Szabolcs

DOI: [https://doi.org/10.35551/PFQ\\_2024\\_3\\_9](https://doi.org/10.35551/PFQ_2024_3_9)

*„...a gazdaság és erkölcs kutatását, kapcsolatának feltárását továbbra is elsőrendű feladatnak tartom, minden gondolkodó ember számára.”*

*Prof. dr. Botos Katalin munkássága és kutatásai az évtizedek során igen széles palettát ölelnek fel a közgazdaságtan területén, ebből azonban kiemelkednek a bankszektor és a pénzügyi rendszerrel kapcsolatos kutatások. Szakmai karrierje során pénzügyminiszter-helyettesi, bankügyekért felelős miniszteri és a bankfelügyelet elnöki pozíciót is betöltötte. A tavalyi évben megjelent életrajzi könyvének pedig már a címe is példát mutat a közgazdászoknak.*

**Tavaly jelent meg az *Egy közgazdász élete a KÖZ szolgálatában* című életrajzi, szakmai könyve, amelyben kiemelten említi a gimnáziumi éveket, és azt is, hogy elsősorban humán érdeklődésű volt, ezt a könyvben található számos idézet is bizonyítja. Mely költők gondolatai voltak hatással későbbi munkásságára?**

Szerettem és ismertem ifjúkoromtól kezdve a magyar irodalmat, kiváló gimnáziumi tanáraimnak köszönhetően. Legfőképpen a költészet varázsolt el. Érdekes módon a népi költők éppúgy, mint a polgári költők. Arany János volt az egyik kedvencem. Később férjem hatására egyre jobban megszerettem Petőfi Sándort. Levelezésük óriási hatással volt rám. Egy, a nyugdíjba vonulásom évében, 2011-ben megjelent, ugyancsak életrajzi ihletésű munkámnak Petőfi idézet egy sorát választottam címéül: *„Mint tükrön a lehellet...”* A teljes versszak így szól: *„Csak annyi az élet, mint futó felhőnek árnya a vízen, mint tükrön a lehellet.”* Ma is így érzem. És csodálattal adózom annak az ifjú zseninek, aki rövid élete alatt ilyen csodálatosan meg tudta fogalmazni az emberi élet tünékeny voltát. Kamaszkoromban a Nyugat költői voltak rám nagy hatással. Tóth Árpád míves költészetét és Kosztolányi Dezsőt is nagyon szerettem. Tóth Árpád: *A Palace-ban* című, átlagdiák által alig ismert munkájával díjat is nyertem az iskolai szavalóversenyen. Adyt jól ismertem, de gimnáziumomnak köszönhetően leginkább istenes versei álltak közel hozzám. Később az általam legtöbbször tartott magyar költő József Attila lett. Intellektuális magasságát azóta se szárnyalta túl senki. De a modern magyar vers-költészetet is magaménak érzem. Ebben a legkülönbözőbb

---

<sup>1</sup> Professzor emerita, Szegedi Tudományegyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem

indíttatású alkotókat, a polgári Weörest, a népi Sinkát, vagy a későbbiek közül Nagy Gáspárt, Váczi Mihályt, Szentmihályi Szabó Pétert is rendkívül kedvelem. Mellesleg, a világirodalom remekei közül sokat tudok még most is kívülről. Burns verse, a John Anderson, szívem John manapság is sokszor jut eszembe.

**A Katolikus Gimnázium után a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen folytatta a tanulmányait. Az egyetemi évek alatt kiket tekintett a példaképeinek, illetve milyen irányú kutatásokkal foglalkozott?**

Nagy meglepetés volt számomra az MKKE. Meglepően toleráns intézmény volt az akkori időkben. Nevelőtanárom a pénzügy szakon Hagelmayer István volt. Dombi Margit, egy másik ifjú tanársegéd, Hagelmayerrel együtt bírálta el a felvételimet, és – bár katolikus gimnáziumból jöttem – felvételemet mindketten javasolták, maximális pontszámmal. (Érdekes, hogy felvételi dolgozatomat is az alábbi módon írtam meg: A Rákóczi szabadságharc a versek tükrében. Az irodalom itt is velem volt.) Később Margittal személyes barátságba kerültünk; nem volt túl nagy a korkülönbség közöttünk. Neki köszönhettem, hogy 1971-ben felvettek a Pénzügyminisztériumba. Hagelmayer István szellemi nyitottsága már az egyetemen is nagy hatással volt rám. Mellette Riesz Miklós volt, akit sokra tartottam. Mátyás Antal személyét és tantárgyát is nagyon értékeltem, és furcsa módon a matematika is kedvenc tantárgyaim közé tartozott. A pénzügy szakon egyedül én voltam, aki az akkori összes félévet jelessel zártam le Szép Jenő professzornál, a Gazdaságmatematikai Tanszék vezetőjénél. Végül, vörös diplomával végeztem.

**A Pénzügyi Szemle 2023/2. számában Száz János professzor úrral jelent meg egy interjú<sup>2</sup>, amelyben a Hagelmayer István vezette Pénzügykutató Intézetet, amelynek ön is tagja volt, kiemelten említette. Hogyan emlékszik vissza erre az időszakra, valamint kandidátusi értekezésében a KGST beruházás-politikai koordinációjáról írt, melyek voltak a legfontosabb megállapításai?**

Az egyetem elvégzése után a Beruházási Bankhoz kerültem, ott voltam társadalmi ösztöndíjas. Neményi István vezérigazgató aki az egyetemen is tanított, a központba helyezett, és afféle tanársegédként, bevezetett az egyetemi oktatásba. Innen léptem tovább a Pénzügyminisztériumba, a Nemzetközi Pénzügyek Főosztályára. A meghívás apropója egy pénzügyi tárgyú cikkem volt, amelyben azt mutattam be, hogy a transferábilis rubel nem tölti be a pénz funkcióit. A KGST osztály vezetőhelyettese lettem, és rendkívül izgalmas tapasztalatokra tettem szert itt. Faluvégi Lajos pénzügyminiszter nagyon pozitívan támogató volt. A KGST Komplex Program pénzügyi fejezetének felelőse voltam, rengeteg moszkvai utazással. Megvolt a felsőfokú nyelvvizsgám oroszról, de emellett németül és angolul is beszéltem. Mi több, rendkívüli gyorsasággal megszerztem a kandidátusi fokozatot, Beruházáspolitikai koordináció a KGST-ben cím-

---

2 Vidovics Dancs, Ágnes. (2023). Száz János 70. Pénzügyi Szemle, 69(2), 143–148. Elérés forrás <https://journals.lib.uni-corvinus.hu/index.php/penzugyiszemle/article/view/1401>

mel. Hetényi István, az Országos Tervhivatal elnökhelyettese bírálta. Sajnos, rögtön titkosították is, mert annyira erőteljes kritikát tartalmazott a szocialista nemzetközi együttműködésről. Viszont mindezek alapján 1975-ben Hagelmayer István meghívott a Pénzügykutató Intézetbe, amelynek igazgatója lett. Itt a nemzetközi osztályt vezettem, egy kicsi, de ütőképes csapatot. Az itt eltöltött 12 év alatt a KGST pénzügyek nemzetközi hírvű szakértőjévé lettem, bebizonyítva, hogy a transzferábilis rubel nemhogy nem konvertibilis, de valójában nem is transzferábilis. A nemzetközi együttműködés a KGST-ben naturális természetű. A magyar reform a belgazdaságot hiába igyekezett piaci alapokra helyezni, ez a külgazdasági faktor korlátozta az 1968-as „új mechanizmus” hatékonyságát. Sok meghívást kaptam külföldi követségektől, és elnyertem külföldre néhány rövid ösztöndíjat is, többek között vendéglőadások tartására.

*(A bilaterális és multilaterális klíringek beható ismerete napjainkban ismét hasznossá vált számomra, hiszen a jelenlegi posztmodern világunkban újra találkozunk ezekkel a pénzügyi megoldásokkal.)*

A keleti pénzügyekkel párhuzamosan bedolgoztam magamat a nemzetközi pénzügyek ismeretébe is, mivel a KGST – Akadémiák Nemzetközi Valuta – pénzügyi munkacsoportjának vezetője lettem. Ez a hely igazából Hagelmayer Istvánt illette volna meg, hiszen az arany nemzetközi pénzügyekben betöltött szerepének ő volt a régióban az egyik legkitűnőbb ismerője. Engem elsősorban orosz tudásom vitt a tudományszervezés e területére. No meg az, hogy osztályomon nagyszerű munkatársam segítségével elemeztük az IMF mechanizmusának elméletét és gyakorlatát. Született is egy tanulmány, amely a szovjet követség figyelmét erősen felkeltette. Különösen, hogy éppen néhány nappal az előtt voltunk, hogy a magyar kormány benyújtotta a felvételi kérelmét az IMF-hez. Ekkor vitte el tőlem a követségi titkár az intézeti publikációkat.

Valójában tehát az első 30 esztendő a szocialista és a tőkés nemzetközi pénzügyi rendszer kutatásával telt el, és vezetett időtálló megállapításokhoz.

A nemzetközi valutaalap szabályainak alapos megismerése rendkívül hasznosnak bizonyult további munkásságom számára. Megérthettem, hogy a magyar eladósodásnak egyrészt a KGST-együttműködés naturális mechanizmusa, másrészt a nemzetközi pénzügyi rendszer, abban pedig a dollárkamatok változása volt az oka. A nemzetközi fizetési mérleg és költségvetési hiányok elemzése vezetett *Világméretű pénzügyi egyensúlyhiány* c. könyvem megírásához, amellyel elnyertem a Tudományok Doktora fokozatot az Akadémián 1987-ben.

Figyelmem ezt követően mind jobban az államadósság és a gazdaságpolitika kapcsolatára terelődött. A kérdés viszont egyre inkább összeforrott a politikával.

### **Melyik fontos gazdaságpolitikai lépést emelné ki a rendszerváltás időszakából?**

A rendszerváltozás az Agrárgazdasági Kutatóintézetben ért, hiszen az utolsó években a hatalom feloszlatta a Pénzügykutató Intézetet. Ez a változás egy olyan területtel ismertetett meg, amely a rendszerváltozás idején különleges politikai fontosságot nyert: az agrárium tulajdonviszonyaival és az agrárpénzügyekkel. Ennek, és banki-pénzügyi ismereteimnek köszönhetően a rendszerváltás előkészületeiben aktív szerepet játszottam.

Korábban sosem politizáltam, csak a szakmai véleményemen keresztül. A közvetlen ellenzéki politizálástól visszatartott az, hogy férjem 1956 egyik sokat szenvedett áldozata volt. Emiatt távol tartottuk magunkat a politikától, feladva a nagyobb karrier lehetőségét. 1989-ben azonban beléptem a Magyar Demokrata Fórumba. Antall József meghívott pénzügyi államtitkárnak. A PM-ben otthon voltam, szinte mindenkit személyesen ismertem. Egy ideig gyakorlatilag operatív gazdasági miniszter lettem, mert szeptemberben Rabár Ferenc lemondott. Egyik legnagyobb eredményemnek a kormány bukását megakadályozó, egyensúlyi költségvetés létrehozását tartottam az első évben. Se előtte, se utána nem sikerült ilyen senkinek. Természetesen kényszerű megszorításokkal járt. Nem volt népszerű feladat.

Antall koncepciója szerinti a Gazdasági Minisztérium olyan óriási feladatot ölelt fel, amely egy embernek sok volt. Nem kívántam ezért az akkori felállásban a miniszteri székbe kerülni. Tárca nélküli miniszterként a banktörvények létrehozása lett a legfontosabb munkám és a bankkonszolidáció konszenzusos kidolgozása.

A korszak legfontosabb intézményi változása a privatizáció volt. Ez bizony nem a legideálisabban valósult meg. Belpolitikai okai is voltak (kiszagdák követelése), és a naiv hit a piaci mechanizmusokban, a kormánypártok részéről. Mindezt ügyesen kihasználta az ellenzék és a gyakorlatiasabb erők a meggazdagodásra, a magyar vagyion külföldi kézre játszására.

A bankprivatizációban a döntő szerepet a PM játszotta; magam csak a konszolidáció elveiért voltam felelős. E téren – szerintem szinte az országban egyedülként ismerve a német gyakorlatot, többé-kevésbé ésszerű törvényeket hoztunk.

1992-ben Antall József rám bízta az Állami Bankfelügyelet elnöki tisztét. Ezzel visszatértem a közszolgálatba, lemondtam a politikai szerepvállalásról. Más kérdés, hogy az ellenzék ezt nem vette komolyan, csak én. Az 1994-ben hatalomra került kormány nyomást gyakorolt rám, hogy mondjak le elnöki tisztemről. Pedig nehéz éveket, bankalapítási hullámokat, bankcsődöket – végső soron sikeresen – vészel-tünk át a csapatommal.

**Munkásságára során nagyon széles skálán mozgott a közgazdaságtan területén végzett kutatásainak iránya (bankszektor, pénzügy, beruházások, nyugdíjrendszer, egészségpolitika, gazdasági etika). Melyik területen elért eredményeit tartja a legjelentősebbnek?**

Visszatérve a katedrára, két egyetemen tanítottam: a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen és a Szegedi Tudományegyetemen. (Időnként három helyen is: Miskolcon például egy évig tanítottam, majd átkért a Corvinus elődje). Rendszeresen megjelentem a 16 év alatt (de még utána is) Sopronban is, a Lámfalussy Egyetemen. Míg a rendszerváltás előtt csak címzetes docensként tanítottam, 1991-ben kinevezett egyetemi tanárnak Göncz Árpád, majd 1995-ben Mádl Ferenc.

1995–2011 között hatalmas sikerek tartom egy Közgazdasági Kar megszervezését (Szeged), egy Közgazdasági Intézet létrehozását és vezetését (PPKE), a Pénzügyi és Nemzetközi Gazdasági Intézet vezetését (Szeged) és két doktori iskola megalapítását (Szegeden és a Pázmányon). Még hozzá két tudományterületen: gazdaságtörténet, tehát történettudományok, és közgazdaságtudományok területén. Vezettem mindkét

PhD-iskolát egymás után, és mindkét egyetemen mindvégig tanítottam, Szegeden még napjainkban is. A PPKE Jogi Doktori iskolájában is oktattam, jog és gazdaság témában. Azaz, igen széles körben végeztem tudományos munkát. Lehet úgy fogalmazni, hogy életem utolsó harmadában összeért elméleti és gyakorlati tevékenységem, ám mindig a pénzügyes közgazdász szemével látom, láttam a világot.

Azt hiszem, korszerű és időtálló volt a bankszektorban a likviditás, szolvencia, prudencia elemzése, a közpénzügyekben az eladósodás okainak vizsgálata. Úgy látom, a társadalomban, de még a közgazdászok között sem egyértelműek a nemzetközi eladósodás tényleges okai, és annak rendkívül súlyos gazdaságpolitikai következményei. A nyugdíjrendszer megújítására kidolgozott javaslat is egyik fontos területe munkásságomnak. Sajnálatos, hogy napjainkig nem került megvalósításra a gyermekpontok rendszere, amely a vállalt és tanítottatott gyermekek utáni nyugdíj-csatorna bevezetését jelentené. Pedig mondhatom, ez a jövő kulcsa: gyermekek vállalása nélkül elfogy a magyar, és képzett ifjúság nélkül nem tudunk helytállni a nemzetközi versenyben. Elemeztem – férjemmel közösen, akivel sokat dolgozunk együtt –, hogy milyen az egyes gazdasági ágazatok bérhelyzete. Megdöbbentően elhanyagoltak, az utolsók között kullogtak napjainkig a humán ágazatok és a mezőgazdaság. Pedig a reálbéreknek a politikai stabilitásban óriási a szerepe. Ráműtattam, hogy a humán területeken, az egészségügyben, egész Kelet-Európa az utolsók között kullog az EU országai között. Azaz, ennek a rendszerben rejlő okai vannak. Az, hogy Jaltában minket odahagytak a szocialista tervgazdálkodás modell-kísérletének, és ezekben az ágazatokban a béreket minden KGST országban elhanyagolták. Nálunk meg különösen, mivel a béreket az eladósodásunk miatt csak további adósságok árán tudták – amikor tudták – szinten tartani a kormányok a rendszerváltás előtt, de utána is. A jelen kormány igyekszik felzárkóztatni, de késésben van. A munkaerő-állomány erősen elöregedett, a pótlás nehézkes.

Alkotó pályám végső szakaszában visszatértem a nemzetközi pénzügyi rendszer kutatásához. 1983-ban írtam egy könyvet, Pénz – nemzetközi pénz címmel. Az utóbbi évtizedben a pénzügyi kutatásokban – kissé szerénytelenül fogalmazva – ismét felzárkóztam a világ élvonalához. Azt tapasztalom, hogy a modern pénz megváltozott természete posztmodern korunkban régi-új dilemmákat vet fel. Különösen fontos a dollár vezető szerepét ért kihívás, a júan előretörése, a klíring rendszerek újraéledése. De ma még beláthatatlan jelentősége van a digitális pénzek megjelenésének is.

**Életrajzi könyvéből is kiderül az olvasó számára, hogy mennyire fontosnak tartja az etikát a gazdaságon belül. Hogyan látja a gazdaság és vallás kapcsolatát napjainkban, illetve ezzel kapcsolatban mit üzenne a jövő közgazdászainak?**

Logikusan érkezünk el az utolsó kérdéséig. Valóban az elmúlt másfél-két évtizedben, a gazdaság és etika témaköre központi helyet kapott kutatásaimban. Büszkeséggel tölt el, hogy az Oxford Press<sup>3</sup> néhány éve felkért egy könyvfejezet megírására, egye-

---

3 Botos Katalin (2024): Religion and Economic Cooperation and Competition. In: Barrera, A., & Amore, R. C. (Eds.). (2024). The Oxford Handbook of Religion and Economic Ethics. Oxford University Press.

düli kelet-európaiként, a gazdaság és világvallások témáját összefoglaló könyvében. Sokat olvasok a témakörben: látom, másokat is foglalkoztat az etika és a gazdaság összefüggése. Talán túlzásnak tűnik, de azt mondom, hogy ez lassan élet-halál kérdésévé válik. Természeti környezetünk pusztulása, emberi viszonyaink megromlása jelentős mértékben visszavezethető etikai magatartásunk hiányosságaira. A világvallások mindegyike – aláhúzom: mindegyike –, a keleti vallások és a monoteista vallások egyaránt, tanításában elvileg a kizárja, hogy az emberi tevékenység fő motiválója a profit legyen. Márpedig a mai szekuláris társadalmakban ezt tapasztaljuk. Hova vezet ez a folyamat? Mindaz a társadalmi feszültség, amely felhalmozódik észak és dél között, a nyugati társadalmakon belül a szegény és gazdag rétegek konfliktusában, robbanással fenyeget. A nyugdíjproblémák is visszavezethetők az emberi kényelmesség, önzés eluralkodására. E kép a nyugati civilizáció pusztulását vetíti elénk. Senkinek, akinek vannak utódai, nem lehet közömbös, milyen világot hagyunk a jövőre. Azért a gazdaság és erkölcs kutatását, kapcsolatának feltárását továbbra is elsőrendű feladatnak tartom, minden gondolkodó ember számára. ■